

ФОРМИ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВООХОРОННОЇ ТА СУДОВОЇ СПІВПРАЦІ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

FORMS OF INTERNATIONAL LAW ENFORCEMENT AND JUDICIAL COOPERATION IN THE CRIME PREVENTION SYSTEM

Живова Ю.В., к.ю.н., доцент,

доцент кафедри адміністративного і кримінального права

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

У статті розглянуті різні форми міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю. Складові міжнародного співробітництва розкрито крізь призму конвенційних норм, спрямованих на впровадження ефективних механізмів протидії різноманітним формам злочинної поведінки (організованій злочинності, тероризму, транснаціональній злочинності, корупції, незаконному наркообігу тощо). Зокрема, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності надає правову основу для співробітництва між країнами у глобальному контексті, визначаючи принципи екстрадиції, правової допомоги та конфіскації активів незаконного походження. Конвенція ООН проти корупції встановлює міжнародні стандарти для протидії корупції, зокрема шляхом екстрадиції, взаємної правової допомоги та конфіскації активів. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму визначає ключові механізми співробітництва між правоохоронними органами для ефективного протидії фінансуванню тероризму на міжнародному рівні. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму націлена на збільшення зусиль країн-учасниць у запобіганні тероризму через міжнародне співробітництво та дотримання прав людини. Зосереджено увагу на етапах екстрадиції, включаючи попередній арешт, дослідження доказів та прийняття рішення стосовно екстрадиції. У статті акцентовано увагу (на прикладі міжнародного співробітництва між США та Мексикою) на тому, що ухвалення рішень щодо екстрадиції та їх реалізація, залежить від різноманітних факторів, таких як пріоритети правоохоронних органів, бюрократичні ресурси, комерційні та політичні відносини між країнами.

Важливою формою міжнародної співпраці є взаємна правова допомога, що полягає в обміні інформацією, документами та експертними думками між правоохоронними органами. Враховуючи принцип суверенітету держав, стаття зазначає обмеження судів у виконанні їхніх повноважень за межами відповідної юрисдикції. Досліджено такий напрям міжнародного співробітництва як збір та обмін інформацією між правоохоронними органами. У статті висвітлено значення виконання і визнання вироків, винесених іноземними судами, і звертає увагу на процедури трансферу засуджених. Конфіскація доходів, отриманих злочинним шляхом, розглядається як ключовий інструмент боротьби зі злочинністю, що дозволяє не лише справедливо покарати порушників, але й позбавити їх фінансових ресурсів. Конфіскація також сприяє гуманітарній меті, полегшуючи соціальну реабілітацію засуджених громадян у їхніх країнах.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, екстрадиція, обмін інформацією, правова допомога, конфіскація майна, організована злочинність, транснаціональна злочинність, запобігання злочинності.

The article explores various forms of international cooperation in the fight against crime. Components of international cooperation are examined through the lens of conventional norms aimed at implementing effective mechanisms to combat various forms of criminal behavior (organized crime, terrorism, transnational crime, corruption, illegal drug trafficking, etc.). Specifically, the UN Convention against Transnational Organized Crime provides a legal basis for cooperation between countries in a global context, defining principles of extradition, legal assistance, and confiscation of assets of illegal origin. The UN Convention against Corruption establishes international standards for combating corruption, including extradition, mutual legal assistance, and asset confiscation. The International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism outlines key mechanisms for cooperation between law enforcement agencies to effectively combat terrorism financing on an international level. The Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism aims to increase the efforts of participating countries in preventing terrorism through international cooperation and adherence to human rights. The focus of the article is on extradition stages, including preliminary arrest, evidence investigation, and decision-making regarding extradition. The article emphasizes (using the example of international cooperation between the United States and Mexico) that extradition decisions and their implementation depend on various factors, such as law enforcement priorities, bureaucratic resources, and commercial and political relations between countries.

An important form of international cooperation is mutual legal assistance, which involves the exchange of information, documents and expert opinions between law enforcement agencies. Given the principle of sovereignty of states, the article notes the limitations of courts in exercising their powers outside their respective jurisdictions. The author also examines such area of international cooperation as collection and exchange of information between law enforcement agencies. The article highlights the importance of enforcement and recognition of sentences passed by foreign courts and draws attention to the procedures for transferring convicts. Confiscation of the proceeds of crime is seen as a key tool in the fight against crime, allowing not only to punish offenders fairly, but also to deprive them of financial resources. Confiscation also contributes to the humanitarian goal of facilitating social rehabilitation.

Key words: international cooperation, extradition, information exchange, legal assistance, confiscation of property, organized crime, transnational crime, crime prevention.

Сьогодні в Україні спостерігаються трансформації у геополітичному, соціально-економічному, ідеологічному та інформаційно-технологічному житті суспільства. Поруч із перетворенням окремих аспектів громадського життя відбувається активний пошук міжнародною спільнотою ефективних форм міжнародної правоохоронної та судової співпраці в протидії небезпечним порушенням прав людини та загрозам безпеці держави і суспільства, які виникають внаслідок вчинення злочинів у глобальному світі. У даному контексті важливо провести аналіз міжнародної превентивної теорії та практики, спрямованих на протидію злочинності, з метою створення безпечного середовища для розвитку держави, суспільства та кожного індивіда. Особливу увагу слід приділити заходам боротьби з організованою, транснаціональною злочинністю, коруп-

цією, тероризмом, торгівлею людьми, незаконним наркообігом тощо.

Метою статті є розкриття форм міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю та важливість міжнародної правоохоронної та судової співпраці у системі запобігання злочинності.

Питання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю широко розкривається в ряді конвенцій, спрямованих на створення ефективних механізмів протидії злочинності. Особливо це стосується формування ефективних інструментів протидії найбільш небезпечним і організованим формам прояву злочинної поведінки, що посягає на безпеку країни, суспільства та особи. Ці конвенції надають правові засади для співробітництва між державами у боротьбі зі злочинністю та їхніми проявами,

регулюючи такі аспекти, як екстрадиція, правова допомога, конфіскація та інші форми співробітництва правоохоронних органів та здійснення правосуддя. Серед них стисло анонсуємо декілька конвенцій, в яких визначені тотожні форми міжнародної співпраці.

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності прийнята з метою сприяння співробітництву у сфері ефективного запобігання транснаціональній організованій злочинності та боротьбі з нею [1]. Ця конвенція визначає основні принципи співробітництва та включає положення про екстрадицію, правову допомогу, конфіскацію активів незаконного походження та інші форми співпраці між країнами у глобальному контексті.

Конвенція ООН проти корупції встановлює міжнародні стандарти для боротьби з корупцією, включаючи положення про екстрадицію, взаємну правову допомогу, конфіскацію та розслідування корупційних правопорушень. У ст. 1 Конвенції наголошено на заохоченні, сприянні та підтримці міжнародного співробітництва й технічній допомозі у запобіганні корупції та в боротьбі з нею, зокрема в поверненні активів; заохоченні чесності, відповідальності й належного управління громадськими справами й державним майном [2].

Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму передбачає взаємну правову допомогу, екстрадицію, блокування та конфіскацію активів, обмін інформацією та співпрацю в розслідуванні як ключові механізми співробітництва між правоохоронними і судовими органами для ефективного протидії фінансуванню тероризму на міжнародному рівні [3]. Ці механізми співробітництва забезпечують координацію дій між державами-учасницями та сприяють ефективній боротьбі з фінансуванням тероризму на міжнародному рівні.

Метою Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму є збільшення зусиль Сторін у запобіганні тероризму і його негативним наслідкам стосовно повного здійснення прав людини, зокрема права на життя, як заходами, вжитими на національному рівні, так і шляхом міжнародного співробітництва, з приділенням належної уваги чинним багатостороннім або двостороннім договорам чи угодам між Сторонами [4].

В контексті даної публікації слід звернути увагу на кілька взаємозалежних форм міжнародної правоохоронної та судової співпраці, які визначаються більшістю міжнародних договорів в сфері боротьби з організованою злочинністю.

Екстрадиція – це передача запитуваною державою особи, яка перебуває на її території, іншій державі, яка шукає дану особу у зв'язку з кримінальним провадженням або з метою виконання вже винесеного судового рішення щодо неї. Екстрадиція стає все більш важливою з огляду на поширення транснаціональних злочинних організацій, у тому числі тих, хто займається тероризмом, торгівлею наркотиками, підробками та кіберзлочинністю. Екстрадиція це найдавніша форма міжнародного співробітництва у кримінальних справах і визнана ефективним інструментом міжнародного співробітництва правоохоронних органів. Екстрадиція, як засіб співпраці, що безпосередньо впливає на свободу людей, є, мабуть, також найскладнішим механізмом і тим, що викликає найбільші виклики, зокрема між державами з різними юридичними процедурами. Таким чином, процедура залежить, в більшій або меншій мірі, від юридичної процедури кожної країни.

Екстрадиція – це офіційний процес передачі однією державою особи іншій державі для переслідування або покарання за злочини, скоєні під юрисдикцією запитуючої країни. Зазвичай це забезпечується двостороннім або багатостороннім договором. Деякі держави екстрадують без угоди, але такі випадки рідкісні. Випадки, коли країни не мають угод про екстрадицію, часто викликають найбільший інтерес громадськості,

як у випадку з колишнім керівником Nissan Карлосом Гоном, який втік до Лівану з Японії, де йому загрожує можливе ув'язнення за звинуваченнями у фінансових зловживаннях [5].

Навіть коли угода про екстрадицію укладена, багато факторів впливають на двосторонню співпрацю щодо екстрадиції, включаючи пріоритети правоохоронних органів, бюрократичні ресурси та комерційні та політичні відносини між країнами. Наприклад, незважаючи на підписання договору про екстрадицію в 1978 році, Мексика та Сполучені Штати більше десяти років неоднозначно вирішували питання екстрадиції. Причиною конфлікту у співпраці між двома країнами у сфері екстрадиції стала справа Камарені наприкінці 1980-х років, коли американські мисливці за головами викрали мексиканського лікаря, якого підозрювали у пособництві тортурам та вбивстві американського агента з боротьби з наркобізнесом [5]. У наукових публікаціях також наголошується на тому, що Мексика історично неохоче екстрадувала своїх громадян до Сполучених Штатів, особливо зважаючи на кілька ймовірних порушень мексиканського суверенітету з боку правоохоронних органів США під час переслідування підозрюваних [6].

Процес екстрадиції містить декілька фаз. Попередня фаза – попередній арешт. Запит на екстрадицію часто надсилається після запиту про тимчасовий арешт особи, щоб запобігти цій особі скористатися тривалістю процесу екстрадиції для ухилення від правосуддя. Тимчасовий арешт – це захід тримання під вартою, який застосовується тимчасово, шляхом застосування договору про екстрадицію та національного законодавства до подання запиту про екстрадицію. Запит на тимчасовий арешт, як правило, може бути поданий будь-якими способами, забезпечуючи письмову форму або іншим рівнозначним шляхом. У більшості випадків він надсилається безпосередньо до компетентних органів або через Міжнародну організацію кримінальної поліції Інтерпол.

Наступний етап – дослідження доказів та прийняття рішення стосовно екстрадиції. У більшості країн світу процедура екстрадиції передбачає прийняття відповідного рішення виконавчою та судовою гілками влади. На або внутрішніх справ. Таким чином, запит на екстрадицію проходить через послідовність офіційних рівнів, між якими може бути недостатня координація, що може спричинити значні затримки. Традиційно запит на видачу подається дипломатичними каналами до міністерств закордонних справ запитуваної держави. Потім запитувана держава вирішує, відповідно до свого законодавства, чи всі питання, пов'язані з процедурою екстрадиції, повинні вирішуватися виконавчою владою або передаватися повністю або частково судовій владі. Окремі уряди продовжують визначати питання про видачу лише в компетенції виконавчих органів влади, а інші країни надають виключну юрисдикцію з даних питань судовим органам.

Після узгодження екстрадиції запитувана держава повідомляє компетентний орган запитуючої держави з метою організації передачі особи – це наступний етап екстрадиції. Коли особу буде необхідно переміщувати територією держави або декількох держав, які не є ні запитуваною державою, ні державою, що запитує, доцільно, щоб держава, яка запитує, організувала транзит, щоб уникнути будь-якого ризику загрози передачі особи до цієї держави. На практиці, наприклад, примусове перевезення особи через країну, яка не видає власних громадян та постійних мешканців, може поставити під загрозу передачу, якщо він чи вона є громадянином такої держави.

Важливою формою міжнародної співпраці є взаємна правова допомога, яка полягає у обміні інформацією, документами та експертними думками між правоохоронними органами для ефективного розслідування та судового переслідування. Принцип суверенітету держав забороняє суду, який розглядає кримінальну справу,

здійснювати свої повноваження за межами відповідної юрисдикції та збирати докази, що стосуються результату самої справи в іноземній державі. Тому суд повинен звертатися за допомогою до іноземної держави. Отже, взаємна правова допомога визначається як механізм, за допомогою якого держави співпрацюють одна з одною для отримання доказів, необхідних для розслідування кримінальної справи та здійснення кримінального переслідування.

Процедури взаємної правової допомоги відрізняються в країнах континентального та загального права, але відмінності є менш істотними, ніж ті, що стосуються процедур екстрадиції. Однією з причин цього є те, що на процедури взаємної правової допомоги значною мірою впливають двосторонні договори, які, як правило, схожі між собою. Так, у резолюції Ради Безпеки 1373 (2001), яка вимагає від усіх держав-членів надавати один одному найбільшу міру допомоги в зв'язку з кримінальним розслідуванням або кримінальним провадженням, пов'язаним з фінансуванням або підтримкою терористичних актів, включаючи допомогу в отриманні доказів, якими вони володіють, необхідних для провадження [7].

Відмінність між країнами полягає в тому, як надається кожен вид взаємної правової допомоги. Запити про взаємну правову допомогу можуть виконувати судді, прокурори та правоохоронні органи (включаючи поліцію та митні служби) запитуваної держави залежно від порядку, встановленого в кожній країні. Іноді запитувана держава уповноважує прокурора або суддю запитуючої держави проводити розслідування на своїй території, але під наглядом судових органів запитуваної держави. У випадках, коли суд однієї держави (держава, яка запитує) звертається до органу іншої держави шляхом прохання про взаємодопомогу з метою збирання доказів та повідомлення їй про висновки, адміністрування доказів здійснюється в запитуваній державі (*lex fori* – закон суду країни). Як результат, процедура виконання запиту, в принципі, визначається правилами процедури, встановленими законами запитуваної держави, і саме суди цієї держави перевіряють, чи справді певні дії були вчинені на її території. Однак слід звернути увагу на особливості процедур отримання доказів кожної країни, щоб гарантувати, що такі докази можуть бути використані державою, яка запитує, у кримінальному провадженні. Однією з переваг взаємної правової допомоги є те, що вона може набувати різноманітних форм – від збору свідчень свідків до надання матеріальних доказів, таких як банківські виписки або бізнес-рахунки, та проведення розслідувань.

Логічним продовженням попередньої форми міжнародної співпраці є збір та обмін інформацією між правоохоронними органами. У контексті боротьби з організованою злочинністю, тероризмом, корупцією, торгівлею людьми та ін. співпраця між правоохоронними органами за останні роки значно зросла, оскільки заходи проти цих видів злочинності вимагають високого рівня збору та обміну інформацією. Однак міжнародне співробітництво подібного роду не вважається правильно порівнювати із згаданими вище формами співпраці, тому не існує договорів, що стосуються такої співпраці так само, як відносно екстрадиції та взаємної правової допомоги. Крім того, оскільки даний засіб не регулюється на міжнародному рівні і не контролюється на національному рівні судовими органами, коли він проводиться за межами національної території, він створює проблеми щодо ефективності та поваги до права на приватне життя та прав людини в цілому.

Важливими формами міжнародної співпраці виступають виконання і визнання вироків, які були винесені іноземними судами. Виконання вироків проголошених в іноземній країні та трансфер засудженого – це процедура, за допомогою якої особа, засуджена на території однієї держави, переводиться на територію іншої держави для здійс-

нюється відбування покарання. Це дозволяє полегшити соціальну реабілітацію засуджених іноземних громадян, дозволяючи їм відбувати покарання у своїх країнах. Дана процедура також має гуманітарну мету, оскільки вона наближає таких людей фізично до їхніх сімей у своїх країнах. Цей засіб закріплений у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Конвенцією ООН проти корупції [1; 2].

Держави історично розглядали вирок як здійснення свого національного суверенітету, тому відмовилися визнавати рішення іноземних юрисдикцій. Ця позиція суперечлива в тому, що, наприклад, держави визнають екстрадицію з метою виконання покарання на підставі закордонного рішення, виконання вироків іноземних держав та конфіскацію доходів, отриманих злочинцем. Юридична доктрина пояснює це очевидне протиріччя, розрізняючи визнання наслідків рішення суду і визнання самого рішення.

Виконання вироку іноземної держави безпосередньо пов'язаний із виконанням санкцій майнового характеру – конфіскації майна. Конфіскація доходів, отриманих злочинним шляхом, зайняла чільне місце серед заходів боротьби з тяжкими, небезпечними злочинами. Адже позбавлення злочинця прибутку від злочинної діяльності є не лише справедливим покаранням, а й ефективним інструментом боротьби зі злочинністю. Конфіскація є сильним стримуючим фактором для злочинності, мотивованої отриманням прибутку, та ефективним механізмом вилучення у правопорушників фінансових та інших матеріальних ресурсів, які вони могли б використати для продовження злочинної діяльності. Більше того, конфіскація заважає даним особам реінвестувати незаконно придбані активи, тим самим значно допомагаючи у боротьбі з проникненням організованої злочинності у законний бізнес. Очевидно, що запобіжна функція конфіскації (включаючи, у зв'язку з цим, конфіскацію засобів злочину) є синхронізованою з політикою протидії злочинності. Позбавлення активів зазвичай шкодить організації в цілому, навіть коли активи належать окремим членам групи. У зв'язку з цим, якщо злочинна група стабільно та з діловим підходом здійснює свою незаконну діяльність, її учасники розглядають активи, безпосередньо придбані в результаті вчинення правопорушень, як загальний резерв ресурсів для просування своєї незаконної та законної діяльності.

Отже, на основі аналізу міжнародно правових актів в сфері боротьби з організованою злочинністю та правової доктрини виділено кілька взаємозалежних форм міжнародної правоохоронної та судової співпраці в сфері боротьби та запобігання злочинності: екстрадиція; взаємна правова допомога; передача кримінального провадження; виконання іноземних вироків; визнання іноземних кримінальних вироків; збір та обмін інформацією між правоохоронними органами; спільні розслідування; спеціальні методи розслідування, конфіскація.

У підсумку, важливо визначити цінність міжнародного досвіду у формуванні системи заходів запобігання злочинності, яка полягає у можливості ефективної співпраці між країнами для протидії найбільш небезпечним формам порушень прав людини та загрозам безпеці держави та суспільства, що виникають у зв'язку з глобалізацією. Основні форми міжнародної співпраці включають екстрадицію, взаємну правову допомогу, виконання та визнання вироків, а також обмін інформацією між правоохоронними органами. Необхідно розробити ефективні механізми використання цих форм співпраці, враховуючи особливості юридичних традицій та практики кожної країни.

Конфіскація доходів, отриманих злочинним шляхом, виступає ключовим інструментом боротьби зі злочинністю, надаючи справедливий покарання порушникам та сприяючи ефективному позбавленню їхніх фінансових ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text
2. Конвенція Проти корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
3. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text
4. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text
5. Yvonne M. Dutton, U.S. – Mexico Extradition and Cross-Border Prosecution, TRANSBORDER INSTITUTE, U. OF SAN DIEGO. Dec. 1, 2004.
6. Emily Edmonds-Poli, David Shirk. Extradition as a Tool for International Cooperation: Lessons from the U.S.-Mexico Relationship Maryland Journal of International Law Volume 33. 2018. URL: <https://digitalcommons.law.umaryland.edu/cji/viewcontent.cgi?article=1677&context=mjil>
7. Резолюція Ради Безпеки 1373. 2001. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01045>